

Egy röpke séta a reformáció korabeli soproni elit társaságában

Tanár / diák segédlet

Bevezetés (1. dia)

Időutazásunk során egy röpke sétára invitállak meg benneteket a reformáció korabeli Sopronba. Mi előtt belépnénk a 16. század eseményeinek forgatagába nézzük meg milyen változások történtek a 15. század végén, melyek indikátorai voltak a reformációnak.

Milyen okok vezettek az evangélikus egyház megszületéséhez? (2. dia)

A reneszánsz hatása alá került pápák fényűző életet kezdtek élni. Pompás udvart tartottak fenn; építkezéseket kezdeményeztek és a világi élvezeteket se vették meg. Életmódjuk fenntartása sok pénzbe került. Így kiadásaik fedezésére búcsúcédulák árusításába kezdtek, amely fokozza a pápasággal és az egyházzal szembeni elégedetlenséget.

Búcsúcédulák

A bűnbocsátó búcsúk, amelyeket például templomépítés javára hirdettek meg, elterjedtek voltak egész Európában.

II. Gyula pápa (1503-1513) az 1506-ban megkezdett Szent Péter bazilika építési munkálatai javára bűnbocsátó búcsút rendelt el. 1507. február 12-én kelt bullájában biztosította azokat, akik az építés céljára bizonyos összeget helyeztek el a gyűjtőládába, hogy haláluk esetén gyóntatójuktól teljes bűnbocsánatot nyernek. Később eltekintett a személyes római megjelenéstől, a búcsú lebonyolítását pedig az obszerváns ferencesekre bízta. Hazánkban is így történt, s erről 1508. szeptember 26-án külön pápai bulla intézkedett.

A búcsú elnyeréséről írásos igazolást állítottak ki azok számára, akik befizették a megfelelő összeget. A 16. században a búcsúcédulák már jobbára előrenyomtatott űrlapok kitöltésével készültek, s nem is „cédulák”, hanem nyomtatott oklevelek voltak.

A Magyar Nemzeti Levéltár is őriz búcsúcédulákat. **(3. dia)**

Például 1509. március 28-án Kisvárdai Miklós kapott búcsúcédulát Zelési (Szöllősi) Ferentől, a kölyüdi obszerváns kolostor vezetőjétől (gvárdián). (DL 82293)

(4. dia) Illetve 1509. június 20-án kelt, kézzel írt búcsúcédulán (DL 37855) részesített teljes búcsúban Brandenburgi György őrgrofot és feleségét, Frangepán Beatrixot a budai

ferences kolostor vezetője (gvárdián), Balázs, a Szent Péter templom építésének hozzájárulásáért. Ennek értelmében választott gyóntatójuk révén töredelmes gyónás után a fenntartott esetek alól is felmentést nyerhettek életükben egyszer, és a halálos ágyon. Az oklevélhez mellékeltek a feloldozási formulát is. A pergamenre írt eredeti oklevelet sárga selyemzsinóron függő vörös viaszpecséttel erősítették meg.

X. Leó pápasága (1513-1521) alatt már csak anyagi haszonszerzés miatt árulják a cédulákat. Így válik a búcsúcédulák árusítása – melyeken főpapi méltóságokat lehetett vásárolni, a hívek elkerülhették a tisztító tüzet, a bűnökért történő túlvilági vezeklést - a közvetlen okává a reformációnak.

Luther Márton (5. dia) – ami már elhangzott történelem órán is

Luther Márton ágoston-rendi szerzetes volt, aki római zarándoklata során meggyőződött a pápai udvar anyagiasságáról és erkölcsi válságáról. Ezért 1517. október 31-én Wittenbergben közzétette az egyházat bíráló és annak megújítását célzó 95 pontját. Az egyház elutasította javaslatait, erre válaszként Luther nem ismerte el a pápa és a katolikus egyházfők hatalmát, és létrehozta az evangélikus felekezetet.

Luther legfontosabb tanítása a Sola Fide, mely szerint az ember egyedül Isten kegyelméből, a hit által üdvözülhet, és ehhez nincs szükség egyházi személyek közreműködésére.

Erre X. Leó (1513-1521) pápa kiátkozza Luthert, majd V. Károly (1519-1556) német-római császár (NRCS) is meghallgatta 1521-ben a wormszi birodalmi gyűlésen, ő is veszélyesnek nyilvánította az új tanokat, és képviselőjüket eretneknek nevezve, birodalmi átokkal sújtotta.

Bölcs Frigyes szász választófejedelem adott menedéket Luthernek Wartburg várában, ahol Luther lefordítja az Újszövetséget német nyelvre, mely így mindenki számára elérhetővé vált.

Mikor és hogyan érkeznek meg Luther tanításai Sopronba? (6. dia)

A lutheri reformáció első jelei 1521-22-ben jelentkeztek Magyarországon. A lutheri tanítások pedig kétféle módon jutottak el Sopronba.

Egyrészt a peregrinációnak, a magyar diákok külföldi egyetemekre járásának köszönhetően. Ugyanis 1526 és 1600 között 14 soproni diák látogatta a wittenbergi egyetemet. Akik innen a hallottakat, tanultakat és látottakat hazahozták és itthon tovább adták.

Másrészt a kereskedelem révén. A városon áthaladó, vagy itt kipakoló kereskedők hozták magukkal újdonságként, friss hírként a lutheri tanításokat, könyveket. „Hallottátok mi történt Wittenbergben?”

1522-ben Peckh Kristóf városplébános feljelentést tett Kristóf ferences szerzetes ellen, aki elmondása szerint eretnek tanításokat hirdetett a szószékről. A feljelentés hatására II. Lajos királyunk vizsgálatot rendelt el a városban. 1524. október 14-én kelt királyi oklevélben Luther tanításai, mint tévtanok, eretnekségek jelennek meg. A városban zajló események kivizsgálására Szegedi Gergely ferences rendi tanárt jelöli ki az uralkodó. A soproni városi tanácsurak kötelességévé tette, hogy a városba érkező királyi biztos munkáját segítsék. Továbbá közzé kell tenniük a városban a királyi utasítást, melynek értelmében senki ne merészeljen többé ilyen eretnek tanításokat olvasni; se a nyilvánosság előtt (pl. a kocsmában), se otthon azokról vitát folytatni. Az uralkodó kötelezte a soproniakat arra is, hogy mindenki három napon belül elégetés céljából adja át a birtokában lévő Luther könyveket, annak a személynek, akit Gergely szerzetes ki fog jelölni erre a feladatra. Az adott személy a soproni hóhér lett, aki az összegyűjtött könyveket nyilvánosan el is égette a Fő téren.

Milyen hatása és következményei lesznek a soproniakra nézve? (7. dia)

A nyilvános könyvégetés után kezdetét vette az eretneknyomozás Sopronba. A Soproni Levéltár őrzi a lutheránus „eretnekek” ügyében készített legrészletesebb vizsgálati jegyzőkönyv. A nyolc vádpontból összesen 29 tanú vallomását rögzítő irat az említett királyi biztos, Szegedi Gergely működése folytán jött létre. A vizsgálat anyaga betekintést enged a kibontakozó reformációt befogadó társadalmi közegbe, az új eszmék terjedésének körülményeibe.

Simon Gerengel – a soproni evangélikus gyülekezet megalapítása (8. dia)

Sétánk során először Simon Gerengellel (1518–1571) a soproni evangélikus gyülekezet megalapítójával találkozunk.

Életútjából most csak a soproni tartózkodására és tevékenységére térnek ki. 1565 elején érkezik feleségével rokonlátogatóba Sopronba. Sopron város vezetősége meghallva, hogy a

városban tartózkodik, felkereste és felkérte, hogy tartson egy prédikációt a Szent Mihály templomban. (Magát a templomot továbbra is mindkét felekezet – az evangélikus és a katolikus – egyaránt használta.) 1565 augusztusában már ez a templom az új szolgálati helye. Feleségével Sopronban maradnak. Még ugyan ebben az évben meg is szervezte a soproni egyházközösséget, mely Magyarország legrégebbi evangélikus gyülekezete. A város lakosságának többsége és a politikai vezető réteg is áttért az új hitre, így biztosítva volt a lakosság számára lutheránus hitük szabad gyakorlása.

Hogyan válaszolt a katolikus egyház a vallási kihívásokra, a reformáció terjedésére?

(9. dia)

A katolikus egyház harcolt a reformáció ellen, de hozzálátott az egyház megújításához is. A harcot és a reformot együttesen jelentő mozgalmat ellenreformációnak vagy katolikus megújulásnak nevezzük.

A katolikus vallás hívei mozgalmat indítottak egyházuk megtisztítására. Róma is támogatta a mozgalmat. III. Pál (1534-1549) pápa összehívta a tridenti zsinatot (1545-1563), ahol betiltották a búcsúcédulák árusítását; a vallási élethez méltó erkölcsi normákat szabtak a papoknak és a főpapoknak; iskolákat és nyomdákat hoztak létre; tisztázták a hittételeket; nem csorbították a pápa hatalmát; továbbra is tisztelték a szenteket; megerősítették a szerzetesi mozgalmat és a pápa jóváhagyta a jezsuita rend működését. Vagyis a zsinaton megújították az egyházat, s alkalmassá tették a reformáció elleni harcra.

Milyen hatása volt ennek Sopronban? (10. dia)

A győri püspök, Draskovich György (1515-1587) felvette a harcot az egyházmegye területén élő lutheránusokkal és a katolikus megújulás szellemében folytatta tevékenységét. 1579-ban a Vas megyei Szombathelyen egyházmegyei zsinatot hirdetett, melyen a korban egyedülálló módon hirdették ki a tridenti határozatokat. 1582, 1583 során a püspök személyen jött Sopronba és a polgármestert, valamint a városbíró a prédikátorok eltávolítására szólította fel. 1584-ben a városnak el kellett bocsátania két evangélikus prédikátort és iskolamesterét, akik csak a bécsi békét (1606) követően térhettek vissza a városba. Így 1584-1606 között több mint egy évtizedre a városban megszűnt az evangélikus hitélet.

Lackner Kristóf – az evangélikus iskolai és kulturális élet megerősödésének időszaka (11. dia)

A bécsi békét követően Lackner Kristóf (1571-1631) nevéhez fűződik az evangélikus iskolai és kulturális élet beindítása és megerősödése. Lackner humanista műveltségű polihisztor, ötvös, író és jogtudós volt, aki 1613 és 1631 között összesen 15 évig töltötte be a polgármesteri tisztséget. Polgármestersége idejétől a városi tanács 1667-ig az evangélikus egyház presbitériumaként működött.

1604-ben megalapította a Soproni Nemes Tudósok Társaságát, amely az országban az első irodalmi-tudományos egyesületként működött. Iskoladrámákat, verseket írt, kitűnően rajzolt, saját műveit is rézmetszetekkel illusztrálta. Nem járt egyedül a tudomány és az evangélikus gyülekezet felvirágoztatásának útján. Ugyanis Lackner kortársa Paul Schubert (1585-1649) evangélikus lelkész és esperes kezdte el 1624-ben a keresztelési anyakönyvet vezetni, ami egyben az ország legrégebbi evangélikus anyakönyve.

Az evangélikus egyházközség által vezetett anyakönyvek másodpéldányainak levéltárba való leadását a magyar állam 1827-ben rendelte el, és ez a kötelezettség 1895-ig tartott. Ennek értelmében Levéltárunkban az 1827-től 1895-ig terjedő időszakban vezetett evangélikus anyakönyvek másodpéldányai megtalálhatóak, kutathatók.

(12. dia)

Időutazásunk itt most véget ért. Köszönöm a figyelmet. Remélem legközelebbi kalandozásunknak színhelye már a Soproni Levéltár lesz!

Készítette: Simonné Prezenszki Erzsébet levéltáros

Én így tanítom ... Levéltár – pedagógiai digitális tananyag